

Motion till riksdagen

1987/88:U409

av Olof Johansson m. fl. (c)
om nedrustning

Sammanfattning

Det gångna året har givit hopp åt nedrustningsarbetet. INF-avtalet visar att det går att nedrusta. Det visar att det går att förbättra säkerheten genom nedrustning.

Inför FN:s extra möte om nedrustning i sommar föreslår centern bl. a. ett program för kärnvapenedrustning.

I det pågående kriget i Libanon är de civila offren över 90% av de dödade. Under första världskriget var 5% civila. Centern föreslår en studie om vilka åtgärder som bör vidtas för att förstärka skyddet av civilbefolkningen.

Centern riktar skarp kritik mot de franska kärnvapenproven i Muroro och föreslår en internationell kartläggning av skador på människor och miljö.

Kryssningsmissiler innebär ett hot mot Sverige. Internationella förhandlingar måste leda fram till förbud mot kryssningsmissiler.

Sambandet mellan kärnkraften och kärnvapen ges särskild uppmärksamhet. Vid sekelskiftet planeras 25 000 kg separat plutonium att fraktas mellan Europa och Japan. Exemplet visar att den omfattande hanteringen kommer att kräva ett kontrollsamhälle och svårigheter att hindra plutoniet från att användas till kärnvapenframställning.

Mer än vart tredje kärnvapen har en marin användning. Den ökade marinaktiviteten ökar risken för oavsiktliga incidenter, konfrontationer och kollisioner mellan militära och civila aktiviteter.

Sverige bör utarbeta ett konkret program för marina rustningsbegränsningar.

Centern föreslår en nordisk parlamentarisk arbetsgrupp om en kärnvapenfri zon i Norden. Centern föreslår en utvidgning av ESK-området och anser att Sverige bör verka för en konferens om förtroendeskapande åtgärder i norra Europa.

Centern föreslår åtgärder för att begränsa vapenexporten. En förteckning bör upprättas över de länder som uppfyller kraven för svensk vapenexport. Det får aldrig rada någon tvekan om att reglerna för vapenexporten helt och fullt står i överensstämmelse med den svenska utrikespolitiken.

En aktiv avspänningspolitik kräver strategiska studier och analyser av internationella makt- och balansförhållanden. Ett säkerhetspolitiskt forskningscentrum föreslås.

Det gångna året har givit hopp åt nedrustningsarbetet. INF-avtalet är det första nedrustningsavtalet på kärnvapenområdet. Det förpliktigar USA och Sovjetunionen att skrota alla landbaserade ballistiska missiler och kryssningsmissiler med en räckvidd på 500-5 500 kilometer. Avtalet garanterar dessutom båda parter rätt att vidta kontrollåtgärder i avsikt att övervaka avtalets fullbordan. INF-avtalet består av fyra huvuddokument som redogör för avtalets grundprinciper: Avtalets artiklar, Memorandum om datakännedom, Inspektionsprotokollet och Avvecklingsprotokollet.

Avtalet visar att det går att nedrusta. Det visar att det går att förbättra säkerheten genom nedrustning. Överenskommelsen om kontroll av avtalet innebär att supermakterna tvingas samarbeta militärt för säkerhetens skull. Ett första steg i arbetet för gemensam säkerhet har inletts.

Avtalet har också inneburit ett bättre klimat mellan öst och väst. En öppning har skapats i järnrindån. Avtalet om medeldistansmissiler är en seger för alla som engagerat sig i nedrustnings- och fredsarbete världen över. Den enorma press som fredsrörelsen utsatte kärnvapenmakterna för under 70-talet och 80-talets början skapade en opinion som till sist också påverkade supermaktsledarna.

Det är av stort värde att avtalet har kommit till stånd. Vi hoppas att genomförandet av avtalet skall kunna fullföljas på ett framgångsrikt sätt. Kärnvapenedrustningen måste fortsätta. Målet måste vara ett totalt askafande av kärnvapen. Avtalet ger stora förväntningar på fortsatta överenskommelser på kärnvapenområdet, särskilt när det gäller taktiska kärnvapen i Europa. Vi förväntar oss att supermakterna kommer fram till en uppgörelse om strategiska kärnvapen. Även på det konventionella området måste förhandlingarna få ny fart. Det kommande året måste leda fram till ett totalförbud mot kemiska stridsmedel. INF-avtalet är den första frukten av ett nytt tänkande. Sverige måste utnyttja situationen och medverka till att fler avtal kommer till stånd på nedrustningsområdet under det kommande året.

Nedrustningen är och förblir en i grunden politisk fråga och en opinionsfråga, där människors uttryck för och vilja till fred har stor betydelse för utgången av alla förhandlingar.

I år kommer FN att anordna ett tredje extra möte om nedrustning. Sverige måste aktivt delta i förberedelsearbetet och i själva konferensen. Vår förhoppning är att mötet skall bidra till att förstärka och utveckla det handlingsprogram som antogs vid det första extra mötet om nedrustning 1978. Det är angeläget att FN ges ny kraft i arbetet för en ny nord/syddialog, vilken också är beroende av en reell nedrustning. De förslag som vi här kommer att ta upp anser vi bör ges särskild prioritet också i det arbetet.

Skydd för civilbefolkningen

20 miljoner människor beräknas ha dödats i de 150 krig mellan och inom länder som utkämpats sedan andra världskrigets slut 1945. Alltjämt pågår

ett fyrtiotal krig. Flertalet av dödsoffren har varit kvinnor och barn och det är en utveckling som fortsätter. Under första världskriget var 5% av de dödade civila och under andra världskriget steg siffran till 50%. I Vietnamkriget var 80% civila och under den pågående konflikten i Libanon har siffran stigit till över 90%. Det tycks som om kvinnor och barn skulle vara de hårdast drabbade. Det är som om man vände på det uttryck som hade positiv mening tidigare "kvinnor och barn först".

Vi anser att skyddet av civilbefolkningen måste ges särskild uppmärksamhet. Sverige bör ta initiativ till en studie om vilka åtgärder som bör vidtas för att förstärka skyddet av civilbefolkningen.

FN:s fredsbevarande roll

FN-stadgan inleds med orden "Vi, Förenta Nationernas folk, är beslutna att rädda kommande generationer undan krigets gissel och att leva tillsammans i fred med varandra så som goda grannar". För ett land som Sverige är det naturligt att slå vakt om FN-stadgans folkrättsliga principer och FN:s ställning i den internationella politiken. På nedrustningsområdet innebär stödet för FN:s verksamhet samtidigt att vi slår vakt om alla staters rätt att delta i förhandlingar som berör deras egen säkerhet. Det är därför naturligt för Sverige att i första hand kräva att nedrustningsfrågor behandlas i organ där alla FN-stater kan delta. Även om vi uppskattar att stormakterna har styrt kursen åt rätt håll nu, accepterar vi inte att de gör upp över våra huvuden.

De ledande kärnvapenmakterna har ett särskilt ansvar för att verklig nedrustning kommer till stånd. De kärnvapenfria staterna måste ha rätt och möjlighet att påverka och delta i förhandlingar som berör deras egna säkerhetsintressen.

Sverige måste ge FN:s generalsekreterare allt tänkbart stöd i hans ansträngningar att stärka världsorganisationens och i synnerhet säkerhetsrådets roll i nedrustningssammanhang. Nedrustning är en angelägenhet för alla FN:s medlemsstater. Också i det direkta förhandlingsarbetet måste därför FN:s roll stärkas. Sverige bör ta upp diskussioner om en nordisk gemensam satsning såväl om FN:s roll som dess finansiering.

Program för nedrustning av kärnvapen

De vetenskapliga studierna om kärnvapenkrigets effekter har visat en ohygglig bild. Kärnvapenkriget har inte bara skrämmande omedelbara effekter. Det rymmer också långsiktiga konsekvenser som kan ödelägga vår jord och oåterkalleligen påverka betingelserna för allt mänskligt liv på vår planet. Ett kärnvapenkrig drabbar alla folk och alla stater, även dem som finns långt bort från krigsskådeplatsen.

Riskerna för ett kärnvapenkrigs långtgående följder för människans överlevnadsmöjligheter och för den yttre miljön (bl. a. globala klimatförändringar) måste ges särskild uppmärksamhet.

Sverige måste fortsätta att driva de krav som Thorbjörn Fälldin framförde i FN 1982 och som den socialdemokratiska regeringen senare fullföljt:

- ett fullständigt stopp för kärnvapenprov
- ett fullständigt stopp för tillverkning av kärnvapen och dess vapenbärare
- ett förbud mot all vidare utplacering av kärnvapen och kärnvapenbärare
- ett fullständigt förbud för produktion av klyvbart material för vapenändamål.

En sådan frysning av kärnvapenutvecklingen skulle kunna utgöra det första och mest effektiva steget mot betydande minskningar av kärnvapenarsenalerna. Därefter kvarstår problemen att hantera de stora lager av kärnvapen som kommer att utgöra en fortsatt risk.

Löften om icke-första användning skulle kunna leda till att kärnvapenstärta minskar sitt beroende av kärnvapen. Därmed skulle antagligen kärnvapentröskeln höjas avsevärt. Sverige måste fortsätta att verka för att få till stånd sådana utfästelser.

Den svenska regeringen bör fördöma kärnvapenprov var helst de förekommer och oberoende av vilket land det gäller. Sverige bör ta förnyade initiativ för att få till stånd ett sådant avtal.

Fullständigt kärnvapenprovstopp

Sverige har länge drivit ett aktivt arbete för att få till stånd provstoppsavtal. Det finns ett gällande partiellt provstoppsavtal från 1963. Sverige har i FN:s nedrustningskonferens lagt fram förslag till ett fullständigt provstoppsavtal. Sverige har också tagit fram en metod för att seismologiskt mäta och kontrollera kärnexplosioner.

Sverige måste aktivt verka för att en internationell överenskommelse snart träffas om fullständigt förbud mot kärnvapenprov genom förhandlingar i CD. USA och Sovjetunionen måste initiera ett ömsesidigt moratorium för kärnsprängningar. Sverige bör bidra till upprättandet av ett internationellt verifikationsarrangemang för ett sådant provstopp.

Ett totalt provstoppsavtal framstår i dag som en av de angelägnaste frågorna i nedrustningsarbetet. Ett provstopp skulle på sikt leda till ett slut på kärnvapenframställning. Hagforsanläggningen visar på en metod för att seismologiskt mäta och kontrollera kärnexplosioner. Kärnvapenmakterna har nu ansvaret för att ett avtal kommer till stånd. Det borde vara en första rangens uppgift när USA:s och Sovjetunionens regeringschefer träffas för nya nedrustningssamtal.

Från centerpartiet har vi i riksdagen särskilt kritiserat de franska kärnvapenproven vid Muroroa som sker mot befolkningens vilja.

Civilbefolkningen i området har drabbats av cancersjukdomar. Miljön har skadats på ett påtagligt sätt. Den franska regeringen har hemlighållit omfattningen av skadorna och vägrat att medverka i internationella cancerregister. Vi anser att detta är upprörande och föreslår att Sverige tar initiativ till en internationell kartläggning av skador på människor och miljö, som en följd av kärnvapenproven i Muroroa.

Kryssningsmissiler

Mot. 1987/88
U409

Kryssningsmissiler är en relativt ny vapentyp som har egenskaper som gör att det finns särskild anledning att försöka få till stånd ett förbud mot användningen av dem. De är lågflygande och svåra att upptäcka. De är förhållandevis billiga att tillverka och kan därför befaras få en allt större spridning om inte åtgärder sätts in för att förhindra detta.

De kan dessutom utgöra ett särskilt hot mot oberoende länder som Sverige, genom att de med sina flygbanor kan kränka vårt territorium. Även oavsiktliga kränkningar eller olycksfall vid hanteringen av dem kan innebära ett hot mot oss.

Vi anser därför att det är angeläget att så snart som möjligt få till stånd internationella förhandlingar som syftar till ett förbud mot kryssningsmissiler.

Kärnvapen i rymden

Rymden tillhör hela mänskligheten och får inte missbrukas för krigiska syften. Det är positivt att kunna använda satelliter i rymden för kommunikation och information. Det är också nödvändigt med satelliter för att kontrollera avtal på nedrustningsområdet.

FN har givit nedrustningskonferensen i uppdrag att förhandla för att förhindra en kapprustning i rymden. USA och Sovjetunionen har tillsammans skickat upp ca 2000 militärt inriktade satelliter. Nu föreligger en risk för ytterligare militarisering av rymden genom utveckling av vapensystem direkt för rymden genom bl. a SDI. Sovjetunionen har sedan länge testat anti-satellitssystem. Båda stormakterna forskar kring partikelstrålvapen och laser för rymdändamål. När supermakterna kommer så långt som till prov med de nya systemen, äventyras ingångna avtal och förhandlingarna om rustningsbegränsningar försvåras ytterligare. Tidsfaktorn är av avgörande betydelse, därför är det nödvändigt att utan dröjsmål få till stånd internationella förhandlingar för att förhindra en kapprustning i rymden.

Sverige måste verka för att tillräckliga säkerhetsåtgärder vidtas för att minska riskerna för skador i samband med rymdens utnyttjande.

Radiologiska vapen

Olyckan i Tjernobyl 1986 har ytterligare aktualiserat frågor om risker och konsekvenser vid bekämpning av anläggningar och material som skulle kunna leda till spridning av radioaktivitet.

En särskild fara utgör möjligheten att kärnkraftverk skadas i krig och att stora mängder radioaktivt material sprids ut i omgivningen. Utredningar publicerade de senaste åren visar att om en sådan anläggning träffas av ett kärnvapen uppstår en oerhörd förstärkning av strålningsverkan.

Men även ett angrepp på kärnkraftverk med konventionella vapen kan utlösa spridning av stora mängder radioaktivitet. Angrepp på kärnkraftverk skall därför jämföras med massförstörelse. Sverige måste fortsätta att verka för en snar överenskommelse för att sådana angrepp förbjuds inom ramen för ett avtal mot "radiologisk krigföring".

Sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen

Mot. 1987/88
U409

Sambandet mellan civil och militär användning av kärnenergi är uppenbart, bl. a. genom att det högaktiva avfallet kan användas som utgångspunkt för framställning av vapenplutonium. Reaktorer som kan utnyttjas för produktion av både elenergi och vapenplutonium är fullt möjliga. Sammantaget ger detta bilden av en energikälla som är oacceptabel ur miljösynpunkt, nära förbunden med atomvapnen och deras spridning, omöjlig att helt säkert bemästra och dessutom dyr.

Uppgifter har framkommit att företag i Västtyskland under flera års tid har mutat folk vid kärnkraftverk för att få kontrakt på radioaktiva transporter. Risk föreligger att klyvbart material smugglats vidare.

Genom den civila kärnkraften blir hela plutonium-teknologin en svag länk. Upparbetning, transporter, lagringar etc. ingår. Med en omfattande hantering kan plutoniumstölder och terroraktioner bli återkommande företeelser.

Flertalet europeiska stater med kärnkraftprogram har valt att uppbeta reaktorbränslet och kommer då att äga stora mängder reaktorplutonium. Hur detta skall användas är icke bestämt, utan man förhandlar bara om lagring i IAEA:s regi eller under dess kontroll (IPS). Detta är ingen lösning, bara ett uppskjutande av problemet.

Slutförvar av använt kärnbränsle enligt den svenska KBS-3-metoden kan inte heller accepteras eftersom den enligt vår mening inte uppfyller kraven på en säker förvaringsmetod.

Centerpartiet är motståndare till kärnkraft i Sverige. Vi har bl. a. gjort det utifrån vetenskapen om sambandet kärnkraft och kärnvapen. Centerpartiet anser att Sverige bör ta initiativ till åtgärder för att förhindra spridning av kärnvapen via kärnkraftsteknik och kärnkraftsavfall. Vi anser att den svenska regeringen måste aktualisera dessa frågor i samband med FN:s extra möte om nedrustning.

År 1984 skeppades 250 kg plutoniumoxid, som hade separerats i Frankrike från utbränt kärnbränsle från japanska reaktorer, tillbaka till Japan. Av rädsla för plutoniumpirater hade fartyget ingen annan last än plutonium. Under hela resan eskorterades det av franska och amerikanska örlogsfartyg. Japanerna hade avdelat 300 poliser att vakta plutoniet efter ankomsten till Japan.

Vid sekelskiftet planeras 25 000 kg separerat plutonium att fraktas inom och mellan Europa och Japan om kärnkraftsindustrin där genomför planerna på att använda plutonium i sina kommersiella kärnkraftverk. Som en jämförelse kan nämnas att den bomb som fälldes över Nagasaki innehöll sex kg plutonium. En så kraftigt utökad hantering av plutonium kommer att försvåra möjligheterna att hindra plutoniet från att användas till kärnvapenframställning. Exemplet visar att den omfattande hanteringen kommer att kräva ett kontrollsamhälle.

Flera stater söker uppenbarligen få reaktorer och upparbeitungsanläggningar i egen regi. En upparbeitungsanläggning kan därigenom underlätta vapenframställning.

Centerpartiet har i skilda sammanhang kritiserat både den dubbla roll som IAEA för närvarande har och organisationens allmänna inriktning. Vi har framhållit det oförenliga i att både främja kärnkraftens utveckling och samtidigt ha ett ansvar för att förhindra kärnvapenspridningen. Enligt vår mening måste Sverige kräva att IAEA:s stadgar ändras så att organisationens uppgifter inskränks till att gälla dels kontroll och säkerhet för den civila kärnkraften, dels att kontrollera och förhindra kärnvapenspridningen. Med en sådan förändring av inriktningen för IAEA:s verksamhet skulle organisationen också kunna bli effektivare som kontrollorgan.

Kemiska vapen (C-vapen)

Sedan 1925 finns ett förbud mot användning av kemiska och bakteriologiska vapen i krig.

Emellertid är detta protokoll inte tillräckligt. Det behövs en ny och mer heltäckande konvention. Riskerna är stora annars, att man får en ny generation av kemiska vapen, de s. k. binära vapnen. Kemiska vapen har alltid varit svåra att handskas med för angriparen. De binära vapnen innebär att man kan hålla olika kemiska medel separerade från varandra och att de blandas först i avskjutningsögonblicket. Detta gör dem betydligt lättare att handskas med och därmed ökar riskerna för ny produktion av C-vapen. USA har beslutat om tillverkning av binära C-vapen.

Sovjetunionen har enligt rapporter använt kemiska vapen under hösten 1966 i Afghanistan. Framför allt skall bevakningstunnlarna ha utsatts för angrepp. Kemiska vapen har också använts i kriget mellan Iran och Irak.

Detta konventionsarbete är det mest hoppfylla inom nedrustningskonferensen i dag. Det råder enighet om principerna för en konvention. Den skall förbjuda utveckling, produktion, förvärv, lagring, fortsatt innehav och överföring av kemiska vapen samt förstöring av lager och produktionsanläggningar för kemiska vapen. En av de mest angelägna uppgifterna i 1988 års nedrustningsarbete är att få till stånd ett heltäckande förbud mot kemiska vapen.

Verifikation

I internationella nedrustningsförhandlingar spelar frågan om kontroll av avtalens efterlevnad en stor roll. Det är ofta en av de stötestenar som gör det svårt att nå överenskommelser. Ett land som skriver under en uppgörelse om begränsning av sin militära kapacitet vill naturligtvis försäkra sig om att också motparten seriöst följer avtalen.

Stockholms fredsforskningsinstitut, SIPRI, har lagt fram en rapport om hur verifikationsinstrumenten kan förstärkas. Det är viktigt att så sker och Sverige bör initiera åtgärder för att underlätta kontrollen av avtalen. Men Sverige som neutralt land bör också direkt kunna bidra till en förbättrad verifikation genom att ställa experter och kontrollanter till FN:s förfogande för kontroll av ingångna avtal.

Det europeiska forskningssamarbetet inom EUREK bör utnyttjas att

bidra till att utveckla teknik för verifikation. Centerpartiet ställer sig positivt till att Sverige medverkar till att en "Fredssatellit" kan få en sådan användning.

Vi anser det angeläget att Sverige medverkar i civila rymdprojekt för att stärka kontrollen av ingångna avtal och att förbättra kunskaperna om rustningarna.

Mot. 1987/88
U409

Marin kapprustning

Antalet kärnvapen öronmärkta för marint bruk är förvånande stort. Över 9000 kärnladdningar ingår i den strategiska balansen mellan de båda blocken. Ca 6600 taktiska kärnvapen ingår i marina styrkor. Totalt är alltså mellan vart tredje och fjärde kärnvapen i världen öronmärkt för marint bruk. En betydande del av dessa måste antas ständigt vara till havs ombord på fartyg eller flygplan på rutinuppdrag. Om en ny generation sjöbaserade kryssningsmissiler skulle tillkomma, kommer denna situation att ytterligare accentueras. Det stora antalet till trots har kärnvapnen endast varit föremål för en begränsad uppmärksamhet – säkert beroende på kärnvapenmakternas politik att "varken bekräfta eller förneka förekomsten eller frånvaron av kärnvapen ombord på specificerade fartyg vid angivna tidpunkter". Man kan också notera att antalet kärnkraftverk för framdrivning av u-båtar och andra krigsfartyg är större än antalet kärnkraftverk på land.

Den marina rustningsutvecklingen är ingen isolerad företeelse utan en del av den allmänna kapprustningen. Rustningskontroll avseende marina styrkor och marin verksamhet måste därför bedömas inom ramen för rustningskontroll i allmänhet.

Den tekniska utvecklingen har gått lika fort inom det marina området som inom övriga militära områden. Kärnvapnen, kärnreaktorerna, elektroniken, datorerna, flyget, "automatiska slagfältet", vapenverkan är alla teknikområden, som utvecklas snabbt och är relevanta på det marina området.

Nya metoder för navigation tillåter operation i nästan alla väder och i mörkret med allt större precision. U-båtsoperationer i istäckta områden har blivit rutin.

Den ökande marina aktiviteten har också ökat risken för oavsiktliga incidenter, konfrontationer mellan olika marina förband, kollisioner mellan militära och civila aktiviteter på havet.

Det har blivit allt svårare att överblicka den militära aktiviteten också i de nordligare farvattnen. Åtgärder som skulle kunna minska den marina kapprustningen är begränsningar av strategiska kärnvapen-u-båtarna å ena sidan och de u-båtsbekämpande medlen å andra sidan. De ledande militärmakterna måste också fås att vara återhållsamma med marina övningar. Sverige bör lägga fram förslag om hur sådan begränsning kan ske.

Sverige har tagit initiativ till att föra upp marin rustning på FN:s dagordning. Sverige bör nu ta nästa steg genom att utarbeta ett konkret program ang. marina rustningsbegränsningar.

Bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel

Mot. 1987/88
U409

De alltmer utstuderade moderna försätsvapnen, som landminor med split-terverkan, utgör en fruktansvärd fara även lång tid efter det att krig och konflikter har upphört. De drabbar oskyldiga, ibland generationer efter det att de har utplacerats. De bidrar därigenom till att förlänga krigets lidande och det hat som krig sår. Det är ytterst angeläget att frågan om bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel aktualiseras i FN av den svenska regeringen i samband med det extra mötet om nedrustning.

Samarbete i Europa

Att verka för fred, frihet, öppenhet och samarbete i Europa är en av de mest centrala uppgifterna för svensk utrikespolitik.

En av de stora utmaningarna i vår tid består fortfarande i att undanröja de konflikthot som ännu består som en följd av andra världskriget. Sveriges offensiva Europa-politik måste därför ha ett europeiskt perspektiv.

Självständig svensk utrikespolitik, och en politik som konsekvent bidrar till tilltron till neutralitetspolitiken, är en förutsättning för att Sverige skall kunna göra sitt bästa för fred, frihet, öppenhet och samarbete i Europa.

ESK-konferensen om säkerhet och samarbete i Europa har kommit att bli ett betydelsefullt instrument i förhandlingsarbetet.

Den startade med Helsingfors-dokumentet 1975 som behandlar frågor om handel, mänskliga kontakter och rättigheter och kultur. Den spänner således över många områden.

Sverige tillmäter ESK-processen stor betydelse och det finns all anledning att göra det. Det är viktigt att alla länder i Europa kan träffas och diskutera angelägna problem och är en viktig del av de förtroendeskapande åtgärderna i Europa. Sverige måste aktivt delta i ESK-konferensen. Det är av stor betydelse att bl. a. inom ESK kunna följa upp Stockholms-konferensen för att få till stånd förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder. Det kan leda vidare till europeiska nedrustningsförhandlingar och kan bidra till att minska riskerna för överraskande, konventionella angrepp och därmed ytterst kärnvapenkrig.

Konventionell rustning

Men även konventionella styrkeförhållanden och stabiliteten i Europa måste ägnas ökad uppmärksamhet i den svenska nedrustningspolitiken. Om ett krig med konventionella vapen skulle utbryta i Europa finns risken att det i värsta fall kan trappas upp med kärnvapen.

Under senare år har det skett en kraftig satsning på konventionell upp- rustning. Den pågående konventionella kapprustningen medför en ökad roll för militära maktmedel i internationell politik och en minskad roll för folkrätten. För mindre stater är detta starkt negativt. Risken för att bli an- gripnen med konventionella vapen framstår för dem som det främsta hotet mot deras säkerhet.

Det är glädjande att äntligen vissa framsteg gjorts i förhandlingarna om truppbegränsningar i Centraleuropa. MBFR. Ansträngningar måste göras för att få överenskommelser om reduktion av de konventionella styrkorna i Europa.

Förslag om en kärnvapenfri korridor fri från slagfältskärnvapen i Europa måste kombineras med förslag om begränsningar och/eller förändringar av det konventionella försvaret för att inte leda till upprustning. Sådana begränsningar kan vara knutna till ömsesidiga trupp reduceringsavtal.

En annan möjlighet är att avlägsna både kärnvapen och större konventionella vapen inom ett visst område från vardera gränsen eller att från det området dra tillbaka de konventionella system som kan användas offensivt. Sverige bör ta initiativ till sådana studier av hur begränsningar kan åstadkommas av kärnvapen och konventionellt försvar i Europa i syfte att åstadkomma militär avspänning.

Det är viktigt att Sverige hävdar de neutrala och alliansfria staternas rätt i de förestående förhandlingarna om konventionella vapen.

Nordisk säkerhet

Det nordeuropeiska och det nordatlantiska området har fått en ökad strategisk betydelse. Stormakterna har på olika sätt visat ett tilltagande intresse för utvecklingen här. Det förekommer en ökad militär aktivitet från båda alliansernas sida i vårt närområde. Den ökande övnings- och spaningsverksamheten har lett till gränsskränkingar till sjöss och i luften som aldrig får accepteras. Sverige måste vara fast beslutet att skydda landets territorium med alla tillgängliga medel och att demonstrera för omvärlden att våra gränser är definitiva.

Sveriges neutralitetspolitik måste fullföljas med fasthet och konsekvens. Att vi i vår del av Europa under senare tid varit befriade från allvarliga kriser betyder inte att situationen på våra breddgrader har varit statisk.

De nordiska länderna måste utifrån sina säkerhetspolitiska lösningar överväga åtgärder som ytterligare kan konsolidera och stärka stabiliteten i norra Europa. En kärnvapenfri zon skulle kunna stärka de nordiska ländernas säkerhet. Ett balanserat zonarrangemang, som inte ger någon part ensidiga fördelar, skulle kunna främja avspänningen i ett för stormakterna alltför intressant område. De nordiska länderna måste först av allt vara eniga om att det ligger i ländernas intresse att få till stånd en kärnvapenfri zon i norra Europa. Det förutsätter också ett brett politiskt stöd i partierna i de nordiska länderna. Centerpartiet ser det som värdefullt att en enig svensk riksdag har slutit upp kring zontanken. Vi anser också att en parlamentarisk arbetsgrupp med företrädare för riksdagspartierna i Norden skulle innebära att frågan förs framåt. Det kan leda till en fördjupad nordisk dialog i säkerhetspolitiska frågor, utifrån de olika säkerhetspolitiska lösningar länderna valt.

Sverige måste ta fasta på möjligheterna att främja en avspänning i det nordeuropeiska området. För Sverige är det, som vi tidigare nämnt i motionen, viktigt att få till stånd förtroendeskapande åtgärder till sjöss i det

nordatlantiska och nordeuropeiska området. Det kan finnas skäl att utvidga ESK-området med en ny dimension från Medelhavet till Nordpolen utöver den som finns i dag från Ural till Atlanten. Vi anser att Sverige bör verka för att en konferens om förtroendeskapande åtgärder i norra Europa kommer till stånd.

Mot. 1987/88
U409

Vapenexport

Vapenexport från Sverige är i princip förbjuden. Förbudet är dock förenat med möjligheter till dispens efter prövning i varje enskilt fall. Grundförutsättningen för att export av vapen ska kunna tillåtas är att det sker till länder som inte befinner sig i konflikt eller hotas av konflikt liksom att vapnet inte kan förväntas användas för förtryck av landets invånare.

Skäl kan anföras för att Sverige skall tillåta export av vapen i vissa fall. De längre produktionsserierna spelar en betydande roll för att tillgodose en närgolunda stor del av vårt eget vapenbehov med inhemsk produktion. Detta i sin tur är av betydelse för trovärdigheten av vår neutralitetspolitik. Till detta kan läggas det rent principiella argumentet att andra länder som upprätthåller ett försvar i samma fredliga syfte som vi själva också bör ha samma rätt som vi gör anspråk på att kunna köpa vapen på världsmarknaden och inte tvingas till ett stormaktsberoende. Att inte under några omständigheter tillåta vapenexport men själv uppträda som köpare av vapen kan med skäl uppfattas som hyckleri.

Reglerna för svensk vapenexport har varit föremål för översyn. Proposition väntas under våren. Centerpartiet anser att vapenexport ej kan få förekomma till länder som är inblandade i någon form av yttre eller inre konflikt eller som löper en påtaglig risk att bli inblandad i en sådan.

Kraven på garantier mot vidareexport till sådana länder måste också skärpas. En självklar regel borde vara att all export till länder varigenom det förekommer vidareexport i strid mot slutförbrukarintyget omedelbart stoppas.

Centerpartiet anser att en förteckning skall upprättas över de länder som är tänkbara för svensk vapenexport. Detta bör ske i samband med den översyn av vapenexporten som centern tidigare föreslagit. Syftet skall vara att begränsa exportens omfattning och antalet länder till vilka marknadsföring och försäljning av krigsmateriel kan ske. Även med en sådan förteckning skall givetvis dispens krävas för varje enskild export. Förteckningen måste fortlöpande bli föremål för översyn. I handel med svensk krigsmateriel måste få en rigorös kontroll. Företagen bör finansiera vapenkontrollen genom en avgift.

Det får aldrig råda någon tvekan om att reglerna för vapenexporten fullt och helt harmonierar med den svenska utrikespolitiken.

Den internationella vapenhandeln ökar kraftigt. Den saknar näst intill helt regler och sker utan hänsyn till ländernas inrikes- och utrikespolitiska förhållanden. Vi anser att Sverige bör aktualisera frågan om internationella regler för vapenexport.

För Sverige, som ett alliansfritt land, är det utomordentligt angeläget att ha tillgång till inhemsk säkerhetspolitisk expertis, i den mån så över huvud taget är möjligt stödd på egen forskning i säkerhetspolitiska frågor. Detta gäller naturligtvis i första hand analyser av närområdet, Norden och Europa, men måste självfallet också ses i ett vidare perspektiv.

Möjligheten till beroende och självständighet i analyser och bedömningar; att bygga upp och vidmakthålla en sådan kompetens kräver långsiktiga satsningar och en kraftsamling av tillgängliga resurser.

I dag finns ett ökande intresse för det nordiska området, nya tendenser på det militärtekniska och strategiska området, nya förhandlingsinitiativ och en stigande insikt om de risker vi alla löper.

Det är därför angeläget att ett samlat grepp tas för att utreda den säkerhetspolitiska forskningens framtid. Det är angeläget att möjliggöra och slå vakt om en på en gång oberoende och kritisk, relevant och solid forskning. På lång sikt skall ett sådant centrum skapa kompetens för att kunna formulera alternativ för ett aktivt svenskt internationellt agerande. Möjligheterna att skapa ett centrum för säkerhetspolitisk forskning i landet bör klarläggas. Även en aktiv avspänningspolitik kräver strategiska studier och analyser av internationella makt- och balansförhållanden. Sverige har under många år åtnjutit även en internationellt stark exportposition i nedrustningsföretag, främst avseende kärnvapen och kemiska stridsmedel. En ökande komplexitet i den internationella miljö som omger oss kommer att ställa växande krav på vår framtida förmåga till säkerhetspolitisk bedömning och analys. Utrikesutskottet har med anledning av centermotioner under flera år anfört att det finns anledning att närmare överväga vad som skulle kunna göras för att åstadkomma bättre överblick över den utrikes- och säkerhetspolitiska forskningen och utredningsverksamheten i Sverige. Vi anser att regeringen bör till riksdagen återkomma med förslag om ett säkerhetspolitiskt centrum.

Stöd till fredsorganisationer

Ett aktivt folkligt intresse för freds- och nedrustningssträvandena är en viktig förutsättning för effektiva insatser vid internationella förhandlingar. Centerpartiet har i en annan motion krävt att generella bidrag bör utgå till fredsorganisationer.

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkt skydd av civilbefolkningen i krig,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att stärka FN:s roll, samt vad som anförts om nordisk samordning av frågan.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om program för nedrustning av kärnvapen.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fullständigt provstoppsavtal för kärnvapen.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationell kartläggning av skador på människor och miljö som en följd av de franska kärnvapenproven i Mururoa.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förbud mot kryssningsmissiler.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationella förhandlingar för att förhindra kapprustning i rymden.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konvention om radiologiska vapen ang. förbud mot angrepp på kärnkraftverk.

9. att riksdagen begär att regeringen aktualiserar sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen vid FN:s extra möte om nedrustning.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en heltäckande konvention mot kemiska vapen.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska insatser för kontroll av nedrustningsavtal och kartläggning av rustningar.

12. att riksdagen hos regeringen begär initiativ i FN ang. bortskaffande av kvarlämnad krigsmateriel.

13. att riksdagen hos regeringen begär ett program för marin nedrustning.

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts ang. förhandlingar om begränsning av konventionella vapen.

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en parlamentarisk arbetsgrupp för kärnvapenfri zon i norra Europa.

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förtroendeskapande åtgärder i norra Europa.

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts ang. konferens om förtroendeskapande åtgärder i norra Europa.

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om regler för svensk vapenexport.

19. att riksdagen hos regeringen begär initiativ i syfte att få till stånd internationella regler för den internationella vapenhandeln.

20. att riksdagen hos regeringen begär förslag om säkerhetspolitiskt forskningscentrum.

Mot. 1987/88
U409

Stockholm den 26 januari 1988

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Karin Söder (c)

Nils G Åsling (c)

Gunnar Björk (c)

Britta Hammarbacken (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Görel Thurdin (c)

Gunnel Jonäng (c)

Gunilla André (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)

